

N:o 10.

Ank. till Riksd. Kansli den 30 April 1872, kl. 11 f. m.

Första Kammarens Tillfälliga Utskotts N:o 1 Betänkande N:o 9, i fråga om anhållan till Kongl. Maj:t derom att ledigblifvande tjänster inom statsdepartementenas expeditioner och de förvaltande embetsverken icke måtte annorledes än på förordnanden återbesättas.

I anledning af Herr O. B. Olssons motion N:o 57, samt efter tillstyrkan utaf dess Andra Tillfälliga Utskott, i Utlåtande N:o 8, har Andra Kammaren beslutat,

att Riksdagen skulle i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t taga i öfvervägande om och i hvilka fall ledigblifvande tjänster inom statsdepartementenas expeditioner, samt inom öfriga till statsförvaltningen hörande embetsverk och myndigheter, tills vidare och intill dess frågorna om förenklade anordningar af statsförvaltningen blifvit slutligen handlagda, lämpligen må kunna endast genom förordnanden uppehållas.

Detta ärende, genom protokollsutdrag af den 20 Mars öfverlemnadt till Första Kammaren, remitterades den 27 i samma månad derifrån till Utskottet.

Derest en sådan önskan som den här ofvan angifna uttalas af Riksdagen och af Konungen villfares, skulle den utan tvifvel kunna hafva ett störande inflytande på ett stort antal bland landets mest aktningvärda medborgares framtida verksamhet och ekonomiska välfärd, äfvensom stundom tillintetgöra berättigade förhoppningar och anspråk å ostördt fortskridande på den lefnadsbana de valt och på hvilken de endast efter stora ansträngningar och långa förberedelser vunnit inträde.

Bih. till Riksd. Prot. 1872. 8 Saml. 2 Afd. 1 Band. 10 Häft.

Det har förekommit Tillfälliga Utskottet, att, vid sådant förhållande, det blott kan vara under vissa förutsättningar, som den af Andra Kammaren föreslagna åtgärd kunde rättfärdigas. Dessa hafva syntes Tillfälliga Utskottet vara om nödvändigheten af embetsverkens omorganisation är till fullo ådagalagd, samt om det är sannolikt, att en sådan omorganisation inom en *icke aflägsen tid* bör kunna komma till fullbordan.

Tillfälliga Utskottet har således ansett sig böra, så godt ske kan, göra för sig och Första Kammaren tydligt, om man kan antaga dessa förutsättningar nu vara för handen.

Frågans svårloshet och den korta tid, som åt dess besvarande kunnat egnas, torde lända till ursäkt, om svaret finnes ofullständigt eller otillfredsställande.

Alltsedan förändringen i vårt statskick år 1809 har förts och föres ännu klagan öfver våra embetsverks organisation, utan att hvad som hittills blifvit af regeringen åtgjordt väsendtligen minskat denna klagan. Sådant måste hafva någon orsak. Måne icke denna kan vara, att flertalet af de klagande icke, åtminstone intill den aldrea sista tiden, vetat eller varit ense om huru den påyrkade omorganisationen borde ske? Granskas den stora massan af komité- och utskotts-betänkanden, samt riksdags-protokollerna i ämnet, så befinnes, att åsigterna inom komitéerna och representationen, från tid till annan, varit mycket vacklande och länge skiljaktiga i vissa hufvudgrunder för organisationen, såsom angående den administrativa domsrätten, större eller mindre decentralisation, ensidig s. k. ministerstyrelse, eller nästan ensidig kollegialstyrelse, tjänstemännens afsättlighet, deras innehafvande af flera sysslor, och aflöning, jemte sportelväsendet, samt slutligen äfven angående *embetsmannabildningen och befordringssystemet*.

Emellertid och sedan, emellan de till en början ytterliga, mera förmedlande meningar småningom gjort sig gällande i afseende å de förnämsta tvistepunkterna, har Riksdagen, uti underdåniga skrivelser af den 13 Maj 1868 (N:o 83), den 15 i samma månad (N:o 89) och den 17 Maj 1871 (N:o 69), numera uttalat representationens tankar i de flesta af nyssnämnda punkter.

De tvänne sista viktiga frågorna eller angående embetsmannabildningen och befordringssystemet hafva dock uti de af den nuvarande representationen aflåtna skrivelser blifvit föga eller intet vidrörda. Äfven angående dessa synas likväl åsigterna böra sammanjemkas och uttalas af Riksdagen, innan den äskar en åtgärd, som förutsätter en ombildning af statsdepartementenas expeditioner jemte öfriga till statsförvaltningen hörande embetsverk.

Tillfälliga Utskottet har derföre ansett sig förpligtadt att härom lemna några upplysningar och yttra sin åsigt, för att, efter förmåga, möjligen kunna gifva någon vägledning vid förevarande ärendes slutliga pröfning.

Det är känt, och bestyrkes till en del af vår statskalender, att numera knappast någon expeditionschef, byråchef eller revisionssekreterare väljes inom departementenas expeditioner, eller inom den stora korps af embetsmän, som vanligen benämnts Konungens kansli. Från denna korps, hvilken fordom var plantskolan för statsmän af första rangen och de flesta högre embetsmän, under den tid man *icke* klagade eller synes haft anledning att klaga öfver svenska embetsmäns oskicklighet, har, med några lysande undantag inom ett enda departement (Civil-), knappast någon högre embetsman under de sista decennierna utgått. Det tillfälle att fullkomna embetsmannabildning, som förefinnes, under granskning af alla underordnade myndigheters protokoll, beslut och utlåtanden, jemte afhörandet af rådslagen inom Högsta Domstolen och Statsrådet, samt författandet af besluten för dessa myndigheter, synes icke vidare blifva begagnadt på det sätt som förut för det allmänna länge varit särdeles fruktbarande.

Det tillhör numera sällsyntheterna, att en kollegii-ledamot befordras till landshöfdingeplats. Landssekreterare och landskamererare, hvilka ofta under stor del af året sköta Landshöfdinge-embete, finnas sällan fullt passande att sjelfva bekläda dylik plats. Kronofogdar, häradskrifvare eller länsmän, hvilkas befattningar lemna godt tillfälle att lära känna landtbefolkningens seder, vanor och behof, befordras sällan till högre befattningar.

Dessa faktiska förhållanden bero säkerligen å flera, kanske till någon del tillfälliga och personliga orsaker. Men anledning är dock att antaga, det de hufvudsakligen härröra från brister, hvilka, redan påpekade uti de äldre komité- och utskotts-betänkanden, som i Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts utlåtande uppgifvas, låta sig ännu mera kännas, sedan fordringarne på embetsmännen blifvit större och den offentliga granskningen af deras åtgärder strängare.

Tack vare denna granskning, näst den större gudsfruktan och sedlighet, som hos hela svenska folket förefinnes nu, *jemförelsevis* med slutet af det förra och början af detta århundrade, hafva vi dock lyckligtvis att fröjda oss deråt, att i det *väsentligaste*, i en *obetviflad rättrådighet*, de svenska embetsmännen, i allmänhet, väl sannolikt stå högre än något annat folks.

Ingen lärer påstå, att i medfödda intellektuella förmögenheter det svenska folket står efter något annat. Det kan väl då endast vara att tillskrifva för tiden olämpliga anordningar vid civila embetsmäns bildning eller tillsättning, om dessa nu icke ega de kunskaper och den skicklighet, som grannfolkens, eller som våra egna egde — jemlikt gamla handlingars vittnesbörd — intilldess följderna visat sig af den ytlighet, som inträdde, jemte lättsinnet, i slutet af det sista seklet.

De brister, hvilka länge uppgifvits af de mera erfarne eller skarp-synte, och hvilka nu torde mera allmänt erkännas, synas vara: att den teoretiska och praktiska bildningen vanligen icke eller alltför kort samtidigt fortgå; att icke hvad man plägar kalla en *administrativ gradpassering* eger rum; samt att ansvaret för befordringarne blifvit, om icke legalt, dock faktiskt, genom förlamande och delande af chefernes makt, så splittradt, att ingen numera knappast, med rättvisa, kan hvarken tadlas eller berömmas för en skedd befordran.

Redan i 1811 års komité för tjensteregleringen, yttrade Hans Excellens Grefve *Liljencrantz*: »Då en ensam embetsman, som har att sköta vigtiga ärenden, är för sina göromål likasom ställd på allmänhetens skådeplats, utkräfvdes helt annorlunda omtanka, drift och bemödande att fullgöra dess pligter, än då han i ett kollegium eller ett större samqväms har tillfälle att lita på andra, eller att dölja sin maktighet eller känslöshet med bifall till någon annans mening. Hvarest straff och belöningar är rätteligen sammanpassade, eller der dygd, redlighet och en rättskaffad patriotism hedras, men deremot egennyttia, maktighet och vårdslöshet utmärkas med föraktets stämpel, saknas aldrig skicklige, nitiske och arbetssamme embetsmän» (pag. 709 af 1817—1818 bih., 8:de delen.)

I 1822 års komité angående styrelseverken yttrade *A. von Hartmansdorff*: att embetsmännen voro »för litet kunniga och uppmuntrade»; p. 454, del. II.; att »i Norige, hvarest universitetet är i hufvudstaden, är alltid någon af Högsta Rättens ledamöter närvarande vid civila embets-examina» — — »regeringsadvokater examinera jemte professorerne. Nägot liknande hvad som här redan gällde vid de vetenskapliga militär- eller ingenjör- och artilleri-korpserna, att man väl kan inträda i den lägsta graden utan någon annan än den allmänna militärbildningen, men att man, för att komma till högre tjänst, måste, merendels flera år efter utgången från Krigsakademien, taga en högre militärexamen vid sjelfva korpserna — torde med tiden äfven böra införas i civilen. I Preussen sker det redan. Embetsmännen der måste utom inträdesexamen undergå 2:ne högre embets-examina, hvaraf den sista vanligen tages 4 till

5 år, sedan man lemnat universitetet. Derföre kunna ej heller de preussiska embetsmännen *åsidosätta studierna med detsamma de begynna tjänstgöringen, utan vänjas vid att förknippa praktiken med teorien*, hvilket hos oss synes mindre vara plägsed, än vederborde.» (p. 480—481) — —

»Embetsmäns utnämmande af Kongl. Maj:t tyckes böra *sträcka sig längre än hittills*. Utom landtränmästare och kronofogdar, som nyligen blifvit inbegripne under Konungens utnämning, synas t. ex. äfven länsbokhållare, läns- och consistoriinotarier samt alla tullförvaltare och tullkontrollörer böra blifva det. Sedan dessa tjänstemän skulle vara studerande och det ålge embetsman i allmänhet *att begynna sin bana vid de lägre förvaltningsmyndigheterna i orterna*, borde åt deras befattning gifvas ett jemlikt anseende med motsvarande domstolsembeten, t. ex. härads höfdingarnes, hos hvilka man redan sett ättlingar af våra förnämsta släkter dana sig till jurister, under det sådana efterdömen saknas i förvaltningsväg. Oaktadt vigten af kronofogdetjänsterna hafva de hittills hos oss icke egt en deremot svarande värdighet, hvarigenom de ofta kommit i ostuderade och ringa personers händer. I Norge åter böra de Kongl. fogdarne vara examinerade, såsom andra embetsmän; de hafva kapitens rang, lika med sorenskrifvare, förordnas vanligen till att förestå amtmannens (landshöfdingens) embete, när han är hindrad, och befordras efter deras skicklighet till landets högsta värdigheter, hvarpå närvarande Norska Statsråd gifver exempel.» (pag. 489—491).

Särskilda Utskottet yttrade, i betänkande den 25 Augusti 1823, efter att hafva pag. 19 förklarat sig »vid granskning af styrelseverkens nuvarande organisation funnit, att *bristerna der äro många och stora; sedermera i sjettedelningen (pag. 207), angående embetsmännens bildning, befordran, löner, m. m., att embetsmännen äro för många, illa och ojemnt aflönade, samt att de prof, som vid inträde i statens tjänst af dem fordras, icke äro syftesenligt bestämda.*»

»Att till vinnande af erfarenhet huru ärender i orterne uppkomma och behandlas, ingen vid centralverken inom hufvudstaden må till tjänst med Kongl. fullmakt befordras, utan att hafva tjänstgjort hos embetsmyndigheter af första instansen i landsorterne»; (pag. 213).

Tillfälliga Utskottet anser sig, med afseende härå och hvad i öfrigt i ämnet kunnat inhemtas, böra vördsamt förklara, att det är endast under antagande deraf, att enighet ibland de sakkunnige utom representationen samt ibland Första Kammaren numera i allmänhet råder derom, att organisationen af embetsverken *nu* bör ske och ske, i fråga om embetsmäns bildning och befordran, hufvudsakligen i den riktning ett par

utmärkte och högt stående embetsmän, jemte Särskildt Utskott, på sätt anfördt är, redan 1811, 1822 och 1823 uttalat, som Tillfälliga Utskottet vågar tillstyrka Första Kammaren
att biträda Medkammarens ofvanberörda förslag.

På Utskottets vägnar:

Trolle-Wachtmeister.

Reservation:

af Herr *Widén*: »Då Riksdagen så nyligen som den 17 Maj nästlidne år aflåtit underdånig skrifvelse med anhållan derom, »att Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, om icke hos de till statsförvaltningen hörande embetsverk och myndigheter en förenklad anordning af göromålen skulle kunna åvägabringas, på samma gång befordrande större skyndsamhet vid ärendenas behandling och medgifvande nedsättning i kostnaderna genom indragning af möjligen obehöfliga tjänster», så har det synts mig vara, för det närvarande åtminstone, obehöfligt att, på sätt Andra Kammaren beslutat, ytterligare besvara Kongl. Maj:t med särskild skrifvelse derom att Han skulle i nåder taga i öfvervägande om och i hvilka fall ledigblifvande tjänster inom omförmälda statsförvaltningsverk lämpligen må kunna endast genom förordnanden uppehållas, intill dess frågorna om förenklade anordningar af göromålen m. m. blifvit slutligen handlagda. Den förberedande åtgärd, som här skulle framhållas, tyckes mig vara antydd redan med den till Kongl. Maj:t förut ingångna skrifvelsen eller åtminstone stå i så nära och omedelbart sammanhang med den deruti omordade hufvudfrågans snara och nöjaktiga lösning, att det förefallit mig, det Kongl. Maj:t icke skulle kunna taga denna i nådigt öfvervägande, utan att på samma gång förledas att till ompröfning äfven företaga den förberedande åtgärd, som Andra Kammaren ändock nu beslutat skola böra blifva föremål för särskild skrifvelse.

Af denna anledning hufvusakligen och enär den så nyligen aflåtna underdåniga skrifvelsen i hufvudfrågan ej kan, såsom motionären ansett, antagas redan hafva fallit i glömska, har jag ej trott mig böra instämma i Utskottets tillstyrkande af Andra Kammarens omhandlade beslut.»

Uti denna reservation instämmer Herr *Santesson*.

Grefve *Trolle-Wachtmeister* har anmält att han icke öfvervarit fördragningen af detta ärende.
